

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫНЫН ТҮШТҮК БӨЛҮМҮ**

КЫРГЫЗСТАН ЭЛ АРАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ

ЖАЛАЛ-АБАД МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

Диссертациялык кеңеш К12.17.549

Кол жазма укугунда
УДК: 34.334.01(575.2)

Юлдашов Кобилжан Камалидинович

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ БӨГӨТ КОЮУ ЧАРАЛАРЫН
КОЛДОНУУ ТАРТИБИНДЕ КАМАККА АЛЫНГАН ЖАКТАРДЫН
МАКАМЫНЫН ТЕОРИЯЛЫК -УКУКТУК НЕГИЗДЕРИ**

Адистиги: 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук
жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы

**юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын изденип алуу үчүн жазылган
диссертациянын**

АВТОРЕФЕРАТЫ

Ош – 2018

Диссертация Ош мамлекеттик юридикалык институтунун мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасында даярдалды.

Илимий жетекчи: КР УИАнын мүчө-корреспонденти,
юридика илимдеринин доктору, профессор
Арабаев Чолпонкул Исаевич

Расмий оппоненттер: юридика илимдеринин доктору, профессор
Токтобаев Болот Токтомушевич

юридика илимдеринин кандидаты, доцент
Кадырова Чолпон Айзабековна

Жетектөөчү мекеме: Кыргыз-Россия Славян университетинин
мамлекеттин жана укуктун теориясы жана
тарыхы кафедрасы(дареги:720000, Бишкек ш,
Киев к., 44).

Диссертация 2018-жылдын 31-майында саат 10.00до Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Түштүк бөлүмүнүн, Кыргызстан Эл аралык университетинин жана Жалал-Абад мамлекеттик университетинин алдындагы юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертацияларды коргоо боюнча К12.17.549 Диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот. Дареги: 723018, Ош шаары, Ленин көчөсү, 221, кичи жыйындар залы.

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Түштүк бөлүмүнүн илимий китепканасынан таанышууга болот. Дареги: 723500, Ош шаары, А.Каримов көчөсү, 31. Эл. дареги: www.iuk.kg.

Автореферат 2018-жылдын «__» _____ таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
юридика илимдеринин кандидаты, доцент**

Колсариева Н.Ш.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Мезгилдин шартына ылайык, Кыргыз Республикасы рынок экономикасына өтүп жатканына байланыштуу өзүнүн өнүгүүсүнүн татаал мезгилин башынан өткөрүү менен көз карандысыздыкка ээ болгон учурдан тарта өндүрүштүк мамилелердин өнүгүүсү түп-тамырынан бери өзгөрүүдө. Мамлекеттеги башкаруунун борбордоштурулган командалык тутумунан экономикалык өнүгүүнүн жаңы рыноктук жөнгө салынуучу моделине өтүүдө көптөгөн өтө татаал көйгөйлөр кездешүүдө. Мындай маселелердин бири болуп, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын макамы менен байланышкан укуктук көйгөйлөр саналышат.

Аталган маселелердин өзгөчө маанилүүлүгү жарандардын камакка алынган учурдагы укуктук макамын аныктоо чөйрөсүндө эл аралык стандарттардын талаптарын жетишээрлик деңгээлде карманууга мүмкүндүк бербей жатканы менен шартталат.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамын жөнгө салуучу укуктук ченемдерди илимий талдоо алардын көпчүлүк бөлүгү жарандардын мындай категориясынын тиешелүү субъективдик укуктарга ээ экендигин таануу менен бирге, келтирилген зыяндын ордун толтуруу аркылуу аларды коргоону камсыз кылуу механизмдерине да багытталгандыгын күбөлөндүрөт. Тагыраак айтканда, келтирилген зыяндын ордун толтуруу аны келтирген жак тарабынан гана эмес, мамлекет тарабынан да аткарылышы керек. Айрыкча, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактарга укук коргоо органдарынын кызматкерлери тарабынан келтирилген зыяндын ордун толтуруу үчүн мүнөздүү болуусу шарт.

Мына ушуга байланыштуу, бүгүнкү убакта мамлекеттик бийликтин укук коргоо органдарынын мыйзамсыз аракеттеринен жабыр тарткан жактардын алдындагы жоопкерчилик идеясы улуттук жана эл аралык укуктук жактан таанууга ээ болду.

Бирок, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын катышуусу менен болгон укуктук мамилелерди, анын арасында аларга келтирилген зыяндардын ордун толтуруу боюнча мамилелерди жөнгө салуучу мыйзам актыларынын учурдагы абалы терең изилдөөнү жана илимий негизделген сунуштарды талап кылат.

Ошондуктан, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамынын талдоосу толук болуусу үчүн бул маселени комплекстүү жана ар тараптуу илимий изилдөө зарылдыгы келип чыгууда.

Изилдөөнүн илимий теориялык негиздерин совет доорундагы юридикалык адабияттарда басылып чыккан укуктун субъектиси болгон жактардын укуктук табиятын, алардын укуктук макамын жана укук субъективдүүлүгүн, милдеттүү укуктун, анын арасында бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын катышуусу менен да болгон жалпы суроолорун кароого арналган окумуштуулар Н.Г. Александровдун, С.Н. Братустун, Я.Р. Веберстин, А.В. Бенедиктовдун, В.П. Грибановдун, О.С. Иоффенин, О.А. Красавчиковдун, С.Ф. Кечекьяндын, Н.И.Матузов, В.М. Сырых, Ю.К. Толстойдун эмгектери баа жеткис жардам берди.

Аталган советтик илимпоздорду илимий эмгектери бүгүнкү күндө да өзүнү илимий укуктук маанисин жоготпоо элек, бирок аларда каралган илимий теориялык корутундулар жана практикалык сунуштар ошол мезгилдеги социалисттик идеологиянын үстөмдүгү менен шартталган советтик мыйзамдуулукка негизделишкен.

Укук таануу жаатында камакка алынган жактардын укуктук макамынын көйгөйлөрүн чагылдырган кийинки жылдарда жарык көргөн илимий эмгектери чоң мааниге ээ болгон россиялык авторлордун арасынан В.Н. Андреевдин, А.М. Беляковдун, В.В. Витрянскийдин, А.В. Власованын, Н.Б. Грицаеванын, В.В., Зинченконун, А.С. Киртаевдин, Е.А. Крашенинниковдун, М.Н. Малеинанын, М.Г. Маркованын, В.П. Сальниковдун, А.М. Эрделевскийдин эмгектерин атоого болот.

Мындан сырткары, ата-мекенди укук адабиятында да коюлган маселелерди чагылдырууда А.А. Арабаевдин, Ч.И. Арабаевдин, Т.А. Асаналиевдин, М.Т. Кайыповдун, Ж.М., Джоробековдун, А.М. Джумагуловдун, Э.Э. Дуйсеновдун, К.М. Осмоналиевдин, Л.Ч. Сыдыкованын жана Э.С. Токтородун, А.К. Шагивалиевдин укуктук мамилелерде бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын катышуусунун көйгөйлөрүн комплекстүү изилдөөгө арналган ар кандай эмгектери күмөнсүз кызыкчылыктарды жаратаары шексиз.

Ошону менен бирге, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүн аныктоо көйгөйлөрүн, алардын укуктук мамилелерде, анын ичинде келтирилген зыяндардын ордун толтуруу боюнча укуктук мамилелерде катышуу маселелерин изилдөө азырынча жетишээрлик деңгээлде талданыла элек. Авторлордун бардык эле илимий көз-караштары, пикирлери талашсыз деп айтуудан да алыспыз. Бүгүнкү мезгилде көп маселе топтолгон тажрыйбаны, жаңы мыйзам актыларды эсепке алуу менен жаңыча ой жүгүртүүнү талап кылат.

Ушуга байланыштуу, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын катышуусу менен болгон укуктук мамилелердин теориялык жана практикалык аспектери, ошондой эле бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде мыйзамсыз камакка алуу менен келтирилген зыяндын ордун толтуруу боюнча укуктук мамилелер дагы да терең изилдөөлөргө муктаж.

Албетте, диссертациялык изилдөөнүн алкагында бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар катышкан укуктук мамилелер менен байланышкан көйгөйлүү маселелерди толук карап чыгуу мүмкүн эмес экендигин белгилеп кетүү керек. Ошондуктан, диссертацияда негизги көңүл аталган маселенин акыркы убактарда актуалдуу болуп жаткан айрым аспектилерине бурулган.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Диссертациянын темасы Ош мамлекеттик юридикалык институтунун илимий изилдөө иштеринин тематикалык пландарына кирет.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык изилдөөнүн максаты – Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын макамынын теориялык негиздерин жана укуктук табиятын аныктоо менен аталган чөйрөдөгү улуттук мыйзамдарды жакшыртуу боюнча практикалык сунуштамаларды иштеп чыгуу.

Коюлган максатка ылайык, төмөнкү **негизги маселелерди** чечүүгө аракет жасалды:

- бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамынын түшүнүгүн, укуктук маңызын жана мазмунун ачып берүү;

- бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүнө теориялык-укуктук мүнөздөмө берүү;

- бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жарандардын менчикке болгон укуктук мамилелерге катышуусунун өзгөчөлүктөрүн изилдөө;

- бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын келишимдик милдеттенмелер менен байланышкан мамилелерге катышуу көйгөйлөрүн талдоо;

- бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жарандардын деликттик милдеттенмелерге катышуу маселелерин изилдөө;

- бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын укуктук макамын жөнгө салуучу аракеттеги мыйзамдык актыларды өркүндөтүү боюнча практикалык сунуштарды жана сунуштамаларды иштеп чыгуу.

Алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы төмөндөгү теориялык тыянактар, корутундулар жана практикалык сунуштамалар менен аныкталат:

биринчиден, Кыргыз Республикасындагы “бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын укуктук макамы” түшүнүгү менен анын укук субъектүүлүгүнүн катышы негизделди;

экинчиден, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын укуктук макамынын мазмуну ачып көрсөтүлдү;

үчүнчүдөн, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүнүн укуктук категория катары маңызы менен мазмунуна илимий мүнөздөмө берилди;

төртүнчүдөн, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын менчик укугун ишке ашыруу менен байланышкан

мамилелердин мазмунунда өздүк, экинчи, үчүнчү тараптык, коомдук кызыкчылыктардын айкалышаары жана ошол себептүү мыйзамдуу чектөөлөрдүн орун алаары негизделди;

бешинчиден, бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын келишимдик милдеттенмелер менен байланышкан мамилелерге катышуу көйгөйлөрүнө илимий мүнөздөмө берилди;

алтынчыдан, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын деликттик милдеттенмелерге катышуусуна байланыштуу алардын бузулган укугунун маанилүүлүгү негизделди;

жеттинчиден, Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын макамын жөнгө салуучу укуктук ченемдик актыларды жакшыртуу максатында бир катар сунуштар жана практикалык сунуштамалар негизделип, Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 2-беренесинин 1-бөлүгүнө; 16-беренесине; 50-беренесине; 1023-беренесине; 1028-беренесинин 2-бөлүгүнө өзгөртүүлөр жана толуктоолор сунушталды.

Алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүлүгү. Диссертациялык изилдөөнүн илимий-практикалык мааниси Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын макамынын теориялык негиздерин жана укуктук жөнгө салуу тажрыйбасын жалпылап өздөштүрүүдө жатат.

Иштин практикалык баалуулугу Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын укуктарын жана юридикалык милдеттерин ишке ашыруу чөйрөсүндө улуттук мыйзамдарды жана укук колдонуу практикасын жакшыртуу боюнча теориялык тыянактардын, сунуштар менен сунуштамалардын Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын укук колдонуу ишмердүүлүгүндө жана ошону менен бирге аракеттеги конституциялык, жарандык жана жазык мыйзамдарын жакшыртууда колдонулуусу мүмкүндүгү менен аныкталат.

Диссертациянын теориялык тыянактары менен негизги жоболору Кыргыз Республикасынын укуктун теориясы жана тарыхы, конституциялык жана жарандык укуктарынын көйгөйлөрү боюнча жалпыланган илимий эмгектерди жаратууда, окуу процессинде, негизинен, жогорку окуу жайларында “Мамлекет жана укук теориясы”, “Конституциялык укук”, “Жарандык укук” курстарын окутууда пайдалуу болот.

Диссертациянын коргоого чыгарылуучу негизги жоболору:

1. “Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын укуктук макамы” түшүнүгү жана анын укук субъекттүүлүгү менен катышы илимий адабияттарда татаал жана көп кырдуу мааниде чагылдырылышы негизделди.

Мындай абал бул категориядагы жактардын укуктук макамы абстрактуулугу менен мүнөздөлөөрүн жана тиешелүү укуктук механизмдер аркылуу бекитилген юридикалык укуктардын жана милдеттердин жыйындысын түшүндүрөөрүн шарттайт.

2. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын укуктук макамын камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүн тактоонун негизинде аныктоо талапка ылайык болоору негизделди.

Бул корутунду бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамынын түшүнүгү менен алардын укук субъектүүлүгүнүн катышынан келип чыгат.

Мындай укуктук позиция бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы юридикалык укуктардын жана милдеттердин тутуму катары укуктук жөндөмдүүлүк жана аракетке жөндөмдүүлүк менен аныкталган алардын чектелген укук субъектүүлүгүн ишке ашыруунун жыйынтыгы болуп саналаарын негиздейт.

3. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын укук субъектүүлүгүн илимий талдоонун негизинде бул укуктук категориянын маңызы менен мазмуну укуктук жөндөмдүүлүк, аракетке жөндөмдүүлүк жана ошондой эле мыйзам тарабынан белгиленген эл аралык жана улуттук укуктук принциптер менен ченемдерди чагылдырган атайын талаптар аркылуу алдын ала аныкталуучу жогоруда көрсөтүлгөн жактардын укуктун субъектиси гана эмес, тиешелүү чөйрөдөгү укуктук мамилелердин да субъектиси болуу мүмкүнчүлүгүн туюнтаары аныкталды.

4. Камакка алынган жарандардын менчикке ээ болуу укугун аталган жактардын мыйзамдуу кызыкчылыгы жана укуктук жөндөмдүүлүгү сыяктуу өз алдынча түзүлүштү туюндурган башка укуктук кубулуштардан бөлүп кароо анын табиятын толук кандуу аныктоого жетишсиздиги белгиленди.

Аталган укуктук позицияны кармануу менен, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын субъективдүү менчик укугун анын өз мүлкүнө болгон кызыкчылыгы, көрө билүүсү жана үчүнчү жактардын жана жалпы эле коомдун кызыкчылыгы үчүн белгиленген мыйзамдуу чектөөлөр менен аныкталган алкакта ээ болуу, пайдалануу жана башкаруу боюнча юридикалык мүмкүнчүлүгү, ошондой эле бардык үчүнчү жактардан бул мүлккө карата аталган иш аракеттерди аткарууга тоскоол болуучу жүрүм-турумдардан кармануусун талап кылуу мүмкүнчүлүгү катары таануу негизделди.

Мындай корутундудан улам, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын субъективдүү менчик укугун ишке ашыруу менен байланышкан мамилелердин мазмунунда өздүк, экинчи жана үчүнчү тараптык, коомдук кызыкчылыктардын айкалышаары жана ошол себептүү мыйзамдуу чектөөлөрдүн орун алаары негизделди.

5. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын келишимдик милдеттенмелерге катышуусу аракеттеги мыйзам актыларында каралган алардын укуктук жөндөмдүүлүгүнүн түз жана кыйыр чектөөлөрүн эсепке албаганда, Кыргыз Республикасынын эркин жарандары сыяктуу эле укук субъектүүлүгүнө ээ.

Маселе мындай категориядагы жактын өзүнүн аракеттери менен кандайдыр бир милдеттенмелерге катышуу жөндөмдүүлүгү чектелбегендигинде.

Ушундай позициянын негизинде бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар жеке тараптар менен да, юридикалык жактар, мунун ичинде өздөрү жаткан тергөө камак жайы менен да укуктук бүтүмдөрдү түзүүсү мүмкүндүгү белгиленди.

6. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарын жана тиешелүү теориялык-укуктук адабиятты талдоонун негизинде жакка келтирилген зыян өз ичине мүлктүк да, мүлктүк эмес да зыянды камтыган бирдиктүү категория катары таанылуусу шартталды.

Мындай корутундуну бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын деликттик милдеттенмелерге катышуусуна байланыштуу кароо камакка алынган жактарга камакка алган кызмат адамдары тарабынан келтирилген зыяндардын ордун толуктоонун өлчөмүн аныктоодо сот жабырлануучунун бузулган укугунун маанилүүлүгүн эсепке алуусун аныктайт.

Ушуга байланыштуу башынан өткөргөн жапа чегүүлөрдүн натыйжасынын ордун толтуруу үчүн ал жакты мыйзамсыз түрдө бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алуу менен келтирилген моралдык зыянга ордун толуктоо катары бир жолу берилүүчү акча суммасын талап кылуу мүмкүнчүлүгү негизделди.

7. Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын макамын жөнгө салуучу укуктук ченемдик актыларды жакшыртуу максатында төмөнкү практикалык сунуштамалар негизделип, иштеп чыгарылды:

1) Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 2-беренесинин 1-бөлүгүнө анын 50-беренесинде саналып өтүлгөн өздүк мүлктүк эмес мамилелердин бардык түрүн кошуу сунушталды;

2) Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 16-беренесинин 1-абзацын “тарабынан” деген сөздөн кийин “башка жарандын аракеттери менен” деген сөздөр менен жана “азапка салуу” деген сөздөрдөн кийин “денесине зыян келтирүү же көңүлүн оорутуу” деген сөздөр менен толуктоо сунушталды;

3) Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 8-бабын 50-беренесинде каралган бардык өздүк мүлктүк эмес укуктарды ишке ашырууга жана коргоого арналган ченемдерди бекитүү жолу менен өзгөртүп түзүү сунушталды;

4) Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 1023-беренесин төмөнкүдөй редакциядагы 2-абзац менен толуктоо сунушталды: “Медициналык кызмат көрсөтүүдө медициналык сырды түзүүчү маалыматтарды жарыялоо зыян келтирүүнүн формасы катары каралат. Эгерде келишимде башкача каралбаган болсо, анда зыяндын ордун толтуруунун көлөмү сот аркылуу аныкталат”;

5) Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 1028-беренесинин 2-бөлүгүн “мүнөзүнө” деген сөздөн кийин “жабырлануучунун бузулган укуктарынын маанилүүлүгүнө” деген сөздөр менен жана “даражасына” деген

сөздөн кийин “зыян келтирүүчүнүн күнөөсүнүнү деңгээлине” деген сөздөр менен толуктоо сунушталды.

Изденүүчүнүн өздүк салымы диссертациялык изилдөөнүн илимий тыянактары менен жыйынтыктарынын автордун өзү тарабынан алынгандыгы менен мүнөздөлөт.

Диссертациянын коргоого чыгарылып жаткан жоболору изденүүчүнүн жеке өзү тарабынан иштелип чыкты.

Изденүүчү өзүнүн жаза аткаруу системасындагы көп жылдык практикалык тажрыйбасынын негизинде Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын укуктарын жана юридикалык милдеттерин ишке ашыруу чөйрөсүндө улуттук мыйзамдарды жана укук колдонуу практикасын жакшыртуу боюнча теориялык тыянактарды, сунуштар менен сунуштамаларды иштеп чыгып, негиздеди.

Диссертациянын жыйынтыктарынын апробациясы. Диссертация Ош мамлекеттик юридикалык институтунун Мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасында даярдалып бүткөн, талкууланган жана коргоого сунушталган.

Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору эл аралык жана республикалык илимий-практикалык конференцияларда жана семинарларда маалымдалган.

Диссертациянын жыйынтыктары автор тарабынан Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук, Жалал-Абад мамлекеттик жана Жалал-Абад эл аралык университеттеринде “Мамлекет жана укук теориясы”, “Конституциялык укук” ж.б. курстарын окутууда колдонулуп, апробация өткөн.

Диссертациянын жыйынтыктарын басылмаларда чагылдыруунун толуктугу. Диссертациялык изилдөө мезгилинде алынган илимий жыйынтыктар толугу менен изденүүчү тарабынан 13 илимий макалада чагылдырылган.

РИНЦ системасындагы илимий журналдарда 2 макаласы жарык көрүп, жалпысынан илимий эмгектери боюнча 230 балл топтогон.

Диссертациянын түзүмү жана көлөмү. Диссертация киришүүдөн, эки бапты жана 5 бөлүмдү камтыган негизги бөлүктөн, тыянактардан, практикалык сунуштамалардан жана колдонулган адабияттын тизмесинен турат. Диссертациянын көлөмү – 158 бет.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациянын темасынын актуалдуулугу негизделет; диссертациянын темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) жана негизги илимий изилдөө иштери менен байланышы көрсөтүлөт; изилдөөнүн максаты менен милдеттери аныкталат; алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы жана практикалык маанилүүлүгү мүнөздөлөт; диссертациянын коргоого чыгарылуучу негизги жоболору иштелип чыгат; изденүүчүнүн жеке салымы, изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробациясы жана алардын

басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу, диссертациянын түзүмү жана көлөмү көрсөтүлөт.

“Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын макамынын теориялык-укуктук мүнөздөмөсү” деп аталган биринчи бап эки бөлүмдөн турат: “Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы: түшүнүгү, маңызы жана мазмуну” жана “Бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын укук субъекттүүлүгү”.

Биринчи бөлүмдө бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактын укуктук макамынын мазмуну изилденди.

Диссертацияда юрист-окумуштуулар арасында укук субъектинин укуктук макамы эмнени билдирээри жана ал жактын укук субъективдүүлүгү менен кандай катышта болоору, “укук субъекти” жана “анык бир укуктук мамиленин субъекти” түшүнүктөрүнүн мазмунуна эмнелер кирээри жөнүндөгү бирдиктүү ойдун жоктугу белгиленет.

Кээ бир авторлор “укук субъекти” жана “укуктук мамилелердин субъекти” түшүнүктөрүн тең маанидеги түшүнүктөр же синонимдер катары карашат (Н.И. Матузов, М.Н. Марченко).

Мындан сырткары, юридикалык адабияттарда “жактын укуктук абалы” түшүнүгү пайдаланылат, аны окумуштуулар “жактын укуктук макамы” түшүнүгүнөн бул категориялардын мазмунуна кирүүчү укуктар жана милдеттенмелер менен айырмалашат (В.Н.Бутылин).

Илимий айлампага юридикалык адабиятта “укуктук макам” түшүнүгү менен жекече жана жалпы тиешелештикте болгон “укуктук модус” категориясы киргизилди (В.А.Патюлин).

Кээ бир авторлор укук субъектүүлүктү укуктук макамга теңдештиришсе (А.В.Мицкевич), башка окумуштуулар укуктук макамды укук субъектүүлүктүн ичине кошушат (Г.В.Мальцев), ал эми кээ бирлери тескерисинче, укук субъектүүлүктү укуктук макамдын ичине кошушат (Н.И.Матузов).

Автор бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы абстрактуулугу менен мүнөздөлөт жана өзү аркылуу укукта бекитилген юридикалык укуктардын жана милдеттердин жыйындысын түшүндүрөт деген позицияны карманышкан авторлордун позициясын көбүрөөк аргументтүү катары баалайт. Бул макам тиешелүү укуктук ченемдерди өзгөртүү жолу менен өзгөрүлүүсү мүмкүн, ал эми бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган анык бир жактын укуктук абалы жекечелиги менен мүнөздөлүп, жарандык мыйзамдуулукта бекитилген, ошондой эле анык бир укуктук мамилелерде катышуунун натыйжасында ээ болгон укуктардын жана милдеттенмелердин тутумун түзөт.

Автордун ою боюнча, укуктук макам өз ичине аны мүнөздөөчү катары гана болгон укук субъективдүүлүктү камтуусу мүмкүн эмес. Бул учурда укук субъектүүлүктү жактын укуктарынын жана милдеттенмелеринин тутуму катары кароого болбойт, анткени укуктар жана милдеттенмелер укуктук макам

түшүнүгүнүн мазмунун аныкташат, ал эми укук субъектүүлүк укук жөндөмдүүлүктү жана аракетке жөндөмдүүлүктү алдын ала аныктайт.

Диссертациялык иште бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын кээ бир укуктары чектелгендиги белгиленет. Автордун ою боюнча, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктарын чектөө деп укуктун өзүнүн чектелүүсүн эмес, аны ишке ашыруунун (аткаруунун) чектелүүсүн түшүнүү керек.

Аракеттеги мыйзамдуулукка ылайык камакка алынган жак укуктук бүтүмдү ишке ашыруусу үчүн алгач кылмыш ишинин өндүрүшү колунда болгон жактан же органдан аны ишке ашырууга уруксат алуусу керек, мындан кийин кээ бир учурларда өзүнүн өкүлүнө тергөө камак жайынын башчысы тарабынан күбөлөндүрүлгөн ишеним катты бере алат. Ошентип, камакта отурган жактын укуктук бүтүмдөргө катышуусу кылмыш иши өндүрүшү колунда болгон жактан же органдан көз карашына түздөн-түз баланыштуу.

Автор көрсөтүлгөн уруксатнааманы тергөөнү жүргүзгөн жактын же органдын бардык чечимдерин даярдоого окшош түрдө токтом катарында даярдоону сунуштайт. Аталган уруксатнааманын жазуу формасында даярдалуусу практикалык чоң мааниге ээ, анткени мындай токтом болбосо жарандык бүтүм жараксыз дептабылуу менен эч кандай юридикалык күчү жок иш кагаз катарында каралышы мүмкүн.

Экинчи бөлүмдө бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүнүн мазмуну жөнүндөгү берүүлөрдүн генезиси талкууланган жана бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактын укук субъектүүлүгү түшүнүгү түптөлгөн.

Диссертацияда белгиленгендей, укук субъектүүлүк юридикалык илимде бекем орногон жалпы укуктук категорияны билдирет. Бирок, укук субъектүүлүк укуктун тармактарында объективдүү зарыл категория болуп саналбай тургандыгы жөнүндөгү ойлор көп кездешет. Алсак, айрым окумуштуулар (Н.М. Матузов) жогоруда көрсөтүлгөн категорияны кийирүү ашыкча талаш-тартыштарга алып келет деп эсептейт. Башкалары болсо (Н.А. Чечина, В.И. Корецкий) өздөрүнүн позициясын бул категориянын мыйзамдуу бекемделүүсүнүн жоктугу аркылуу негиздөө менен аны жарандык укукта гана пайдалануу мүмкүндүгүн танышкан.

Буга кошумча катары автор мыйзамдуулукта каралып жаткан укук субъектүүлүк түшүнүгү пайдаланбаганы менен аны Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесине, Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 2-беренесине ылайык бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналган адам укуктарын жана эркиндиктерин коргоо чөйрөсүндөгү эл аралык укукта пайдаланыла тургандыгын белгилейт.

Укук субъектүүлүктүн мазмунун аныктоо менен байланышкан дискуссияларды талдоо менен автор окумуштуулардын ойлорунда бирдиктүү пикирдин жок экендигин аныктады. Алардын кээ бирөөлөрү укук

субъекүүлүктү укук жөндөмдүүлүк менен теңдештиришет (С.Н. Братусь, Н.Г. Александров, А.Г. Потюков, А.В. Мицкевич, Д.М. Чечот, А.М. Нечаева). Ушуга байланыштуу укук субъективдүүлүк укук жөндөмдүүлүккө окшош, ал эми аракетке жөндөмдүүлүк укук жөндөмдүүлүктүн өзгөчө түрү болуп саналат деген көз караш чоң кызыгууну жаратат (С.Ф.Кечекьян).

Укук субъектүүлүк көйгөйүнө карата бир далай башкача көз караштар да бар. Аларга ылайык каралып жаткан категория курамына укук жөндөмдүүлүк жана аракетке жөндөмдүүлүк кирген жалпылоочу түшүнүк катары таанылат (С. С. Алексеев, Ч.И.Арабаев, О.С. Иоффе, О.А. Красавчиков, Л.Г. Кузнецова, Н.А. Чечина, В.Н. Щеглов). Кээ бир авторлор укук субъектүүлүктүн мазмунуна укук жана милдеттенмелерди кошушат (Б.К. Бегичев, О.В. Макаров жана Н.Н. Дерюга).

Диссертациялык иште укук субъектүүлүктү укук жөндөмдүүлүк менен теңдештирүүгө болбой турганы белгиленет. Автор Я.Р. Веберстин жаран өзүнчө укуктардын жана милдеттердин субъектиси болууга бир убакта өзүнүн аракеттери аркылуу бул укуктарга жана милдеттерге ээ болгон жана ишке ашыра алган учурда гана жөндөмдүү деп ойлоо менен укук субъектүүлүк укук жөндөмдүүлүккө теңдеш түшүнүк эмес деген позициясын бөлүшөт.

Укук субъектүүлүк укук жөндөмдүүлүктү жана аракетке жөндөмдүүлүктү жалпылоочу категория болуп саналбай тургандыгы жөнүндөгү натыйжа негизделген, антпеген учурда бир жактын укукка жөндөмдүүлүгү менен аракетке жөндөмдүүлүгүнүн дал келбөөсү аны укук субъективдүүлүгүнөн ажыроосуна алып келет, бул болсо мыйзамдардын жактын жок кылынган же чектелген аракетке жөндөмдүүлүгүн мыйзамдуу өкүлдөрдүн ишмердүүлүгү менен толтуруу жөнүндөгү жоболоруна каршы чыгат.

Укук субъектүүлүктүн мазмунун аныктоого болгон түрдүү илимий көз караштарды талдоо авторго бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактын укук субъектүүлүгү чектелген жана жактын укукка жөндөмдүүлүгү жана аракетке жөндөмдүүлүгү менен алдын ала аныкталуучу укуктун субъекти болуу мүмкүнчүлүгүн билдирет деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берди.

Автор укук субъектүүлүк жактын укуктун субъекти болуусу менен катар анык бир укуктук мамилелердин да субъекти болуу мүмкүнчүлүгүн түшүндүрөт деген көз карашты карманат. Диссертациялык иште көрсөтүлгөндөй, укук субъектүүлүк институту укукка жөндөмдүүлүктү жана аракетке жөндөмдүүлүктү аныктоочу КРнын Жарандык Кодексинин жалпы бөлүмүндө камтылган укуктук ченемдер менен да, ошондой эле айрым укуктук мамилелердин субъектине болгон атайын талаптарды көздө тутуучу ченемдер менен да тескелет.

Диссертациялык изилдөөдө бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын укукка жөндөмдүүлүк жана аракетке жөндөмдүүлүк боюнча жаралып келген укуктук көйгөйүнө эң негизги көңүл бөлүнгөн.

Автор тарабынан белгиленгендей, укук жөндөмдүүлүк өз алдынча укуктук категорияны билдирүү менен өзүн алып жүрүүчүгө мыйзам тарабынан

бекитилген укук жана милдеттерге ээ болуунун абстракттуу эмес, чыныгы жана аракеттүү мүмкүнчүлүгүн берет.

Бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын укук жөндөмдүүлүгү укук субъективдүүлүктү жарандык укуктук мамилелерге катышуу мүмкүнчүлүгүнө өбөлгө катары алдын ала аныктайт. Бул учурдагы мындай өбөлгө бардыгы үчүн бирдей өлчөмдө милдеттүү, анткени укук жөндөмдүүлүк укук ээсинин өзүнүн аракети менен же болбосо башка жактардын аракетинин натыйжасында бирөөгө берилбей турган, бирөөнүн кийлигишүүсү менен инсандын ажыратууга мүмкүн эмес укугу (жараткандан берилген укук).

Диссертациялык изилдөөнүн чегинде окумуштуулар физикалык (жеке) жактын укук жөндөмдүүлүгүн чектөө мүмкүнчүлүгүнө карата бирдиктүү ойго келе алышпагандыгы да белгиленет.

Камакка алынган жактардын укук жөндөмдүүлүгүн чектөө мүмкүнчүлүгү заманбап мыйзамдуулукка ылайык келүү менен жактын укук жөндөмдүүлүгү мыйзам тарабынан орнотулган тартипте гана чектелүүсү мүмкүн. Бул учурда мындай мыйзам болуп Кыргыз Республикасынын Жазык-процесстик кодекси жана “Кылмыштарды жасоодо шектүүлөрдү жана айыпкерлерди камакта кармоо жөнүндө” мыйзамы саналат.

Ошону менен бирге физикалык (жеке) жактын, анын ичинде бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын да укук жөндөмдүүлүгү анын касиети болуп саналат жана ошондуктан чектелүүсү мүмкүн эмес деген көз караш да бар (А.М.Нечаева).

Автор өзүнүн аталган илимий изилдөөсүнүн натыйжасында жактардын укук жөндөмдүүлүгү чектелген деген тыянакка келди. Камакка алынган жактардын укук жөндөмдүүлүгү укук жана милдеттерге ээ болуунун дал ушул юридикалык мүмкүнчүлүгү болуу менен адамдын касиети катары эмес, анын укугу катары болот.

Диссертациялык изилдөөдө автор укук жөндөмдүүлүк укуктук табиятка ээ болуу менен ыйгарым укуктуу адамга башка жактардан аны бузуудан кармануусун талап кылууга мүмкүнчүлүк берээрин баса белгилеп көрсөткөн.

Бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын аракетке жөндөмдүүлүгүн чектөө маселеси боюнча укуктук көйгөйлөрдиссертацияда терең изилдөөгө алынып, аталган жактардын аракетке жөндөмдүүлүгү чектелбегендиги тийешелүү аргументтер менен далилденди. Иште көрсөтүлгөндөй, аракетке жөндөмдүүлүктү чектөө учурлары камакка алынган жактарга таралбасы айкын, анын үстүнө аракетке жөндөмсүз жак кылмыш субъектиси боло албайт, жана андыктан камакка алынуусу мүмкүн эмес.

Автордун ой пикири боюнча, бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жак субъектүү укукка (аракетке жөндөмдүүлүккө) ээ болуусу же аны ишке ашыруусу үчүн ал, андай укукту ишке ашырууга жөндөмдүү болуусу, б.а. анык укук жөндөмдүүлүккө ээ болуусу абзел.

“Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын катышуусу менен болгон мамилелердин укуктук негиздери ” деп аталган экинчи бап төмөнкү үч бөлүмдөнтурат:“Бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын менчикке болгон укуктук мамилелери”,“Бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын келишимдин негизинде пайда болгон укуктук мамилелери” жана “Бөгөт коюу чарасы тартибинде камакка алынган жактардын деликттик милдеттемелери”.

Биринчи бөлүмдө бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар тарабынан менчик укугун ишке ашыруунун өзгөчөлүктөрүн илимий жактан аныктоого терең көңүл бурулган.

Бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укук жөндөмдүүлүгүн алардын укуктарынан, жекече алганда алардын менчикке ээ болуу укугунан айырмалоо зарыл экендиги жөнүндөгү тыянак чыгарылды. Укук жөндөмдүүлүк укук субъективдүүлүктү алдын ала аныктоо менен укукка ээ болууга өбөлгөна боло алат. Жарандык мыйзам актыларында менчикке болгон укук менчик ээсинин мыйзамдуу кызыкчылыгын канааттандыруу максатында менчик мүлкүнө карата тийешелүү иш-аракеттерди жүргүзүү мүмкүнчүлүгүн берүү менен гана чектелет. Мындай чектөө учурда камакка алынган жактын субъективдүү менчик укугу катары абсолюттук укуктун толук кандуу аракеттене албаган модели болуп саналат.

Автор белгилегендей, менчик ээси мүлкүнө карата мыйзам актыларындагы укуктук ченемдерге ылайык, ошондой эле башка жактардын укуктарын жана мыйзам актылары тарабынан корголуучу кызыкчылыктарын бузбай турган өзү каалагандай иш аракеттерди жасоого укуктуу.

Диссертацияда камакка алынган жактын менчик укугу анын тергөө камак жайынын чегинен сыртта жана тергөө камак жайында өзүнүн жанында болгон мүлкүнө карата, ошондой эле бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар тергөө камак жайынын чегинен сыртта калган мүлккө болгон өзүнүн субъективдүү менчик укугунун сакталышын жана анын ишке ашырылышын да илимий анализдеп келген.

Демек, бул жактар үчүн аларга тиешелүү мүлктү жакшы абалда кармоо жана аны сактоо жагы белгиленген. Мындай учурда мүлккө коюлган чектөө мүлктөн пайдалануу сыяктуу ыйгарым укуктарга коюлат. Камакка алынган жактар сактоого тыюу салынбаган жана посылкаларда, бандерольдордо келген же берип жиберилген буюмдардан сырткары мүлктөн пайдалана алышпайт, б.а., алардын пайдалуу сапаттарын ала алышпайт.

Автор камакта олтурган жак өзүнүн мүлктү тескөө (буйуруу) укугун өкүлдүк ыйгарым институту аркылуу ишке ашырса боло тургандыгын белгилөө менен ага тийешелүү болгон башка мүлк, камакка алынган жак тарабынан камакта олтурган убактысы аралыгында ишенимдүү башкарууга берилүүсү толук мүмкүн. Ишеним катка негизделген ыйгарым укуктун күчү жана кылмыш-жаза иши өндүрүшү колунда болгон жактын уруксаты менен камакта

олтурган жактын өкүлү анынукуктарын жана милдеттенмелерин түзүүсү, өзгөртүүсү жана токтотууга укуктуу. Мындан сырткары камакта олтурган жак өзүнүн өкүлү аркылуу кылмыш-жаза иши өндүрүшү колунда болгон жактын уруксаты менен мүлк сатып алууга жана андай мүлкө менчиктөө укугуна ээ экендиги далилденип көрсөтүлдү.

Диссертациялык иште бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын тергөө жайынын сыртында калып эле калбастан, камакка да алынган мүлкүнө карата менчик укугун ишке ашыруу маселеси да укуктук көйгөй катары терең изилденет.

Автор мүлктү камоодо менчик ээси өз буюмун пайдалана жана тескей албаганыменен бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын мүлккө болгон субъективдүү менчик укугу сактала тургандыгы жөнүндөгү тыянакты негиздейт. Бул жерде менчик ээси ыйгарым укуктарынан ажыратылбайт, камоого чейинкидей эле мүлк ага таандык болот жана позитивдүү укуктун ченемдери менен камсыздалат, бирок менчик ээси мындай учурда болгону аларды аткаруу, ишке ашыруу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратылат. Менчик ээсинин эркиндиги аталган чектөөлөр токтолуусу менен толук өлчөмдө кайра калыбына келтирилет.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын камак жайынын аймагында болгон бардык мүлктөрү автор тарабынан камак жайында пайдаланууга уруксат берилген жана сактоого жана пайдаланууга тыюу салынган мүлктөр катары каралат.

Диссертацияда тергөө камак жайларында колдонууга уруксат берилген буюмдарга карата камакка алынган жактар ээлик кылуу жана пайдалануу укуктарын аткара ала тургандыгы белгиленет. Алар бул буюмдарды сатуусу, белекке берүүсү, алмаштыруусу мүмкүн, бирок башка шартта ээлик кылуудан чыгарууга тыюу салынат.

Автор бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын менчик укугу деп, ошол жактын, үчүнчү жактардын жана коомдун кызыкчылыктары үчүн каралган жана анын кызыкчылыгы, ыктыяры жана мыйзамдуу чектөөлөр менен аныкталуучу өзүнүн мүлкүнөн пайдалануу жана тескөөукугу, ошондой эле үчүнчү жактардан өзүнүн мүлкүнө карата аталган иш-аракеттерди тоскоолдуксуз аткарууну талап кылуу мүмкүнчүлүгү деген тыянакка келди.

Экинчи бөлүмдө тергөө камак жайындагы жактардын келишимдин негизинде пайда болгон укуктук мамилелери изилденген. Бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын ден-соолугун сактоо чөйрөсүндөгү укуктук мамилелерге өзгөчө көңүл бурулган.

Автор тергөө камак жайларында акы төлөнүүчү медициналык кызмат көрсөтүү боюнча мамилелер өзүнүн табияты боюнча жеке укук болуп саналаарын, андыктан жарандык укуктун нормалары аркылуу орду толтурулуучу кызматтарды көрсөтүүгө түзүлгөн жарандык-укуктук келишимдин алкагында тескелүүсү керектигин белгилейт.

Диссертациялык изилдөөдө медициналык кызмат көрсөтүү келишими медициналык мамилелердин өзгөчөлүгүн чагылдыруу менен жазуу түрүндө түзүлүүсү зарыл экендиги каралган, б.а. келишимде медициналык кызмат көрсөтүү боюнча жактардын укуктары жана милдеттери, пациенттин өмүрүнө жана ден-соолугуна келтирилген зыяндын ордун толтуруу, дарылоо ыкмаларынын так мүнөздөмөлөрү, ошондой эле дарылоонун мүмкүн болгон натыйжаларын чечмелөөнү камтуусу, жактардын жоопкерчилиги камтылуусу керек. Тергөө камак жайында акы төлөнүүчү медициналык кызмат көрсөтүү боюнча милдеттенмелердин предмети болуп дарылоо боюнча кызматтар саналышат, ал эми оорудан сакаюусу келишимдин жыйынтык максаты гана болуп саналат.

Диссертацияда келишимдин жактарынын акы төлөнүүчү медициналык кызмат көрсөтүү боюнча укуктары жана милдеттери кеңири изилденип, автор тарабынан тергөө камак жайы акы төлөнүүчү кошумча медициналык кызмат көрсөтүү келишиминде бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын квалификациялуу медициналык жардам алууга болгон укугу жана тергөө камак жайынын бул укукка корреспонденциялануучу милдеттери негизги шарт катары каралышы далилденген.

Бул учурдагы квалификациялуу медициналык жардам деп тергөө камак жайынын медициналык бөлүмү лицензиянын негизинде, медициналык персоналдын адистигине, тиешелүү жабдуулар жана техника менен жабдылуусуна ылайык көрсөтүүгө милдеттүү болгон жардамды эсептөө керек.

Автор тарабынан медициналык жардамга кайрылган камакка алынган жактын өзүнүн ден-соолугу жөнүндөгү маалыматка болгон укугу изилденди. Ушуга байланыштуу иште көрсөтүлгөн укук тиешелүү келишимдин мазмунуна кошулуусу керектиги, ошондой эле өз кезегинде келишимде тергөө камак жайынын дарыгери дарылануучунун ден-соолугу жөнүндөгү купуя сыр боло турган болсо, анын сакталуусун камсыз кылууга милдеттүү экендиги көрсөтүлгөн болуусу керек.

Диссертациялык иште акы төлөнүүчү кошумча медициналык кызматтарды көрсөтүү боюнча келишимде камакка алынган жактын дарылоо ыкмасын тандоого болгон укугун, анын дарылоодон баш тартууга болгон укугун, ошондой эле көрсөтүлгөн медициналык кызматтардын акысын төлөөнүн шарттарын бекемдеген жоболор камтылуусу керектиги жөнүндө да тыянак чыгарылган.

Ошондой эле диссертацияда бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактарга билим берүү кызматтарын көрсөтүү боюнча укуктук мамилелер да каралган. Ушуга байланыштуу автор тергөө камак жайларында келишимдик негизде билим берүү кызматтарын алуу мүмкүнчүлүгүн пайдаланууну сунуш кылат, бул үчүн тергөө камак жайы юридикалык жак катары бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жак менен ушундай түрдөгү кызмат көрсөтүү боюнча келишим түзүүсү зарыл.

Корутундусундааталган категориядагы жактардын укуктук маалымат алуусунун өзгөчөлүктөрү каралган. Автордун ою боюнча, укуктук маалыматты алуу тергөө иши колунда болгон жактын же органдын уруксаты менен камак жайдын кызматкерлеринин көзөмөлү астында гана ишке ашырылуусу, ошондой эле маалыматты алуу мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу мүмкүн болгон шарттар калыптандырылган.

Үчүнчү бөлүмдө бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жактарга зыян келтирүүнүн, ошондой эле алардын күнөөсү менен келтирилген зыяндын натыйжасында пайда болуучу укуктук мамилелер каралган.

Диссертациялык изилдөөнүн алкагында юридикалык адабияттарда моралдык зыянды бирдиктүү түшүнүү алиге чейин иштелип чыга электиги, юрист-окумуштуулар тарабынан (М.Н. Малейина, И С Малеин, А М. Эрделевски) көрсөтүлгөн категорияга ар түрдүү аныктамалар берилип келгендиги илимий анализделип көрсөтүлгөн.

Автор материалдык (мүлктүк) эмес укуктарга келтирилген зыян үчүн жоопкерчиликке арналган көп сандагы иштердин болуусу моралдык зыяндын ордун толтуруу институтун пайдаланган укуктук тутум адамдын ички абалын, ал башынан өткөрүп жаткан, мүлктүк эмес укуктарга кол салуунун зыяндуу натыйжасы катары болгон эмоциялык азап чегүүлөрдү терең изилдөөнү талап кыла тургандыгы менен түшүндүрүлөт.

Иште моралдык зыяндын мыйзамдуу түрдө физикалык же ыймандык жабыркоо келтирүү катары аныкталуусу түзөтүүнү талап кылаары негизделген. Моралдык зыянды физикалык (жеке) жана (же) ыймандык азап чегүүнүн альтернативасы эмес, бул категориялардын өзү сыяктуу кароо сунушталды. Мүлктүк эмес укуктарды ишке ашыруу жана коргоо боюнча мамилелер жарадык укуктун нормалары менен тагыраак тескелүүгө муктаж экендиги көрсөтүлүп, КРнын Жарандык Кодексинин 50-беренесинде саналып өтүлгөн бардык өздүк мүлктүк эмес укуктарды аткарууга жана коргоого арналган ченемдер бекитилгендей кылып өзгөртүп түзүү сунушталды.

Диссертацияда жактын бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакта болгон учурунда деликтттик укуктук мамилелер анын өзүнүн айыбы менен пайда болуусу мүмкүн экендиги белгиленет. Мисалы, камакта олтурган шектүүлөр же айыпталуучулар тергөө камак жайына материалдык залал келтирүүсү мүмкүн. Мындай учурда камакка алынган жактар мамлекетке келтирилген зыян үчүн жалпы негизде пайда болуучу материалдык жоопкерчиликти тартат.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар камактагы башка жактар менен катар камактагы гана эмес, мисалы көргөнү келген жактарга да зыян келтирүүсү мүмкүн. Автордун ою боюнча, мындай учурда тергөө камак жайы айыпталуучу жакка регрессивдүү доо коюу менен жабырлануучуга келтирилген зыяндын ордун толуктап берүүсү керек.

Автор камакка алынган жактарга кызматкерлер тарабынан келтирилген зыянын орду тергөө камак жайы тарабынан калыбына келтирүүлүүсү керек экендигин көрсөтөт. Бул учурда тергөө камак жайынын юридикалык жак катары жоопкерчилигинин башталуусунун жалпы шарттары анын өзгөчөлүгү менен айырмаланат. Алсак, камакка алынган жакка зыян келтирүү фактысынын өзү тергөө камак жайынын кызматкеринин тиешелүү аракети укук ченемдүү эмес деп белгилөөгө мүмкүндүк бербейт. КРнын “Кылмыш жасаганга шектүүлөрдү жана айыпталуучуларды камакта кармоо жөнүндөгү” мыйзамынын ченемдеринде анык бир шарттарда камакка алынган жактарга физикалык күч, атайын каражаттарды жана газ жана ок атуучу куралды колдонууга уруксат берүүчү жоболор бар (40-берене). Ошентип, эгерде зыян, мисалы, атайын каражаттардын колдонуунун натыйжасында, бирок мыйзамдын талаптарынын алкагында келтирилген болсо, анда тергөө камак жайынын кызматкерлеринин аракеттери укук ченемдүү болот.

Алдын ала иликтөө органдары тарабынан бөгөт коюу чаралары мыйзамсыз тандалган жактарга келтирилген зыян үчүн жарандык жоопкерчиликтин көйгөйүнө көңүл бурулган. Иште бөгөт коюу тартибинде камакка алуу чарасын мыйзамсыз колдонуунун натыйжасында келтирилген зыян калк арасындагы укуктук мамилелерден пайда болот, ал эми анын ордун толтуруу жарандык-укуктук мүнөзгө ээ экендиги негизделди.

Диссертацияда кылмыш жоопкерчилигине мыйзамсыз тартуунун жана камакка мыйзамсыз алуунун чыныгы себеби болуп калган жалган моюндоо укуктук көйгөйү да каралган. Жарандык жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдуулуктун реабилитациялоо маселелерине тиешелүү бөлүгүн талдоо көрсөткөндөй, жактын жалган моюндоосунун натыйжасында укук коргоо органдары тарабынан келтирилген зыянын орду толтурулбайт. Билип туруп жалган көрсөтмө берген жактын аракетинин залакасын анын күнөөсү боюнча келтирилген зыян катары кароо керек.

Автор тарабынан диссертацияда жалган моюндоо менен камакка алуу аркылуу келтирилген зыянын ордун толтурууну четке кагуучу жагдай болуучу шарттар аныкталган, ошондой эле жакка мыйзамсыз түрдө камакка алуунун натыйжасында келтирилген моралдык зыянын ордун толтуруу кызматы үчүн бир жолку төлөнүүчү акча суммасы жөнүндөгү талаптын мурас катарында өтүү мүмкүнчүлүгү жөнүндөгү укуктук маселе дагы изилденди.

Автор моралдык зыян үчүн акча суммасын төлөө талабы алименттерди төлөө жөнүндөгү жана мурас тартибинде өтпөй турган, өмүргө жана ден-соолукка келтирилген зыянын ордун толтуруу жөнүндөгү талаптар менен окшош белгилерге ээ экендигин белгилеген. Бул учурда алименттерди төлөө жөнүндөгү жана өмүргө жана ден-соолукка келтирилген зыянын ордун толтуруу жөнүндөгү талаптардын жалпы белгиси болуп туруктуу акчалай камсыздоону алып туруу саналат, ал эми моралдык зыянын ордун толтуруу талабы – баштан кечирилген азап чегүүлөрдүн натыйжаларын жоюу үчүн берилүүчү бир жолку акчалай сумма төлөмүн төлөө талабы саналат. Илимий

изилдөөдө мыйзамсыз түрдө камакка алуу менен келтирилген моралдык зыянын ордун толтуруу укугу мурас тартибинде өтүүсү керектиги жөнүндөгү тыянак негизделген.

Келтирилген моралдык зыян үчүн төлөнүүчү компенсациянын өлчөмүн аныктоо маселеси боюнча юрист-окумуштуулар бирдиктүү ой-пикирге келише албагандыгы да белгиленет. Укуктук адабияттарда моралдык зыянын ордун толтуруу мамилелерин тескөөчү бардык ченемдеринин мазмунун өзгөртүү зарылдыгы жөнүндөгү ар кандай көз караштар да айтылат.

Диссертациянын автору мыйзам актыларына моралдык зыян үчүн компенсациянын өлчөмүн аныктоонун жаңы жалпы жана жекече критерийлерин киргизүү толук негиздүү эмес деген ойду колдоо менен компенсациянын өлчөмүн аныктоонун критерийлери түзөтүүлөрдү, толуктоолорду талап кылаары жана ага байланыштуу моралдык зыянын өлчөмүн аныктоодо келтирилген жабыркоонун мүнөзүн, даражасын гана эмес, жабырлануучу үчүн бузулган укугунун (мисалы, эркиндикке болгон укугун) маанилүүлүгүн да эсепке алуу сунушталды. Моралдык зыян тарткан жак үчүн тигил же бул мүлктүк эмес укук маанилүү, анткени моралдык зыянын кесепети дооөлчөмү менен аныкталат.

ТЫЯНАКТАР ЖАНА ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАМАЛАР

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамын талдоо боюнча жүргүзүлгөн диссертациялык изилдөөнүн негизинде төмөнкүдөй негизги **тыянактар**чыгарылды:

-жактын укуктук макамы түшүнүгү жана анын укук субъектүүлүгү менен катышы илимий юридикалык адабияттарда бирдиктүү ой пикирди бербей келет. Демек, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы абстракттуу мүнөздөлүү менен мыйзам актыларындагы укуктардын жана милдеттердин жыйындысын түшүндүрөт. Мындай макам түшүнүгүн тиешелүү мыйзам актыларына өзгөртүү, кошумча кылуу менен аларды жакшыртуу мүмкүнчүлүгүн сунуштоо;

-“Кылмыштарды жасоодо шектүүлөрдү жана айыпкерлерди камакта кармоо жөнүндөгү” мыйзам, ал жөнгө салып жаткан мамилелер укуктун түрдүү тармактарына, анын арасында жарандык укукка да тиешелүү болгону менен, өзү жарандык мыйзамдуулуктун курамына кирбейт, комплекстүү болуп саналбайт жана өзгөчөлүү белгилерге ээ эмес. Маанилүү белги болуп, бул мыйзамдын кылмыш жасоого шектүү жана айыпталуучу жактарды эркинен ажыратуу менен байланышкан дал жазык-процесстик мажбурлоону аткаруу жараянында жана алкагында ишке ашуусу саналат;

- бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар укуктук макамга ээ болушат, башкача айтканда укуктарды ишке ашырышат, Кыргыз Республикасынын бардык жарандары менен тең катарда милдеттенмелерди алып жүрүшөт, анткени камакта кармалуучулар соттун

мыйзамдуу күчкө кире элек өкүмү болмоюнча кылмыш жасоого айыпталуучу деп тааныла элек болушат. Бирок каралып жаткан жактардын укуктарын ишке ашыруусу мыйзам актыларында каралган учурларда жана көлөмдө чектелет;

- бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын укуктук макамын биринчи кезекте камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүн аныктоонун жардамы менен аныктоого мүмкүн. Камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгү өзү аркылуу укук жөндөмдүүлүк, аракет жөндөмдүүлүк жана мыйзам актыларда белгиленген атайын талаптар аркылуу алдын ала аныкталуучу жактын укуктун субъектиси гана эмес, анык бир укуктук мамилелердин да субъектиси болуу мүмкүнчүлүгүн туюнтат. Камакка алынган жактын субъектүү укугун, анын ичинде менчик укугун да мыйзамдуу кызыкчылык жана аталган жактардын укук жөндөмдүүлүгү сыяктуу башка укуктук кубулуштардан – өз алдынча түзүлүштөрдөн бөлүп кароо менен аныктоо мүмкүн эмес;

- жакка келтирилген зыян өз ичине мүлктүк да, мүлктүк эмес да зыянды камтыган бирдиктүү категория сапатында каралуусу керек;

- жалган моюндоо жазык-процесстик мыйзамдардын ченемдеринин алкагында аткарылуусу, ал эми зыяндын ордун толтуруу аны келтирүүдөн айырмаланып жарандык мыйзамдуулук жагына тиешелүү экендиги жөнүндөгү жобону талдоонун жыйынтыгында, жактын жалган моюндоосунун негизинде укук коргоо органдары тарабынан келтирилген зыяндын орду толтурулбай тургандыгы аныкталды.

Мыйзамсыз камакка алуу аркылуу келтирилген зыян үчүн жоопкерчиликти жалпы шарттарынан сырткары атайын шарттарды да бөлүп кароо зарыл. Демек, мыйзамсыз камакка алуу аркылуу келтирилген моралдык зыяндын компенсациясынын көлөмүн аныктоонун базистик деңгээли камакта жаткан ар бир күн үчүн эсептик көрсөткүчтүн көлөмүнүн 15 эсесин түзүүсү абзел.

Аракеттеги мыйзам актыларын өркүндөтүү боюнча **практикалык сунуштамалар** негизделди:

-КРнын Жарандык Кодексинин 2-беренесинин 1-бөлүгүнө КР ЖК нын 50-беренесинде саналып өтүлгөн өздүк мүлктүк эмес мамилелердин бардык түрүн кошуу;

-КРнын Жарандык Кодексинин 50-беренесинде каралган бардык өздүк мүлктүк эмес укуктарды ишке ашырууга жана коргоого арналган укуктук ченемдерди бекитүү жолу менен өзгөртүп түзүү;

-КРнын Жарандык Кодексинин 16-беренесинин 1-бөлүмүн төмөнкүдөй редакцияда жазуу: “Эгерде жаранга аракеттери менен моралдык зыян (денесине зыян келтирүү же көңүлүн оорутуу) келтирилсе, ...”;

-КРнын Жарандык Кодексинин 1023-беренесин төмөнкү мазмун менен толуктоо: “Медициналык кызмат көрсөтүүдө медициналык сырды түзүүчү маалыматтарды жарыялоону зыян келтирүүнүн түрү катары кароо

керек. Эгерде келишимде башкача каралбаган болсо, анда ордун толтуруунун көлөмү сот аркылуу аныкталат”;

-КРнын Жарандык Кодексинин 1028-беренесинин 2-бөлүмүн төмөнкүдөй жазуу: “Моралдык зыяндын ордун толтуруу көлөмү сот тарабынан жабырлануучуга дене жана адептик запкынын мүнөзүнөн, жабырлануучу үчүн бузулган укуктун маанилүүлүгүнөн, ошондой эле күнөө зыяндын ордун толтурууга негиз болгон учурлардагы зыян келтирүүчүнүн күнөөсүнүн даражасынан көз-каранды түрдө аныкталат.”

Диссертациянын темасы боюнча ЖАРЫЯЛАНГАН ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ:

1. Юлдашов К.К.Бөгөт коюу чарасы тартибиндекамакка алынган жактардын укук субъективдүүлүгү[Текст]/ К.К.Юлдашов //Известия вузов. – 2012. - № 8. – С.164-166.

2. Юлдашов К.К. Участие лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения, в семейных договорных обязательствах [Текст]/ К.К.Юлдашов / Региональная научно-практическая конференция “Образование, наука и культура //Наука. Образование. Техника. – 2013. - № 3,4. - С.25-26.

3. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибиндекамакка алынган жактардын укук жөндөмдүүлүгүнүн теоретикалык аспектилери[Текст]/ К.К. Юлдашов //Наука и новые технологии. – 2013. - № 7. – С.163-165

4. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибиндекамакка алынган жактардын укуктук макамынын түшүнүгү [Текст]/ К.К.Юлдашов // Наука и новые технологии. – 2014. - № 5. - С.166-167.

5. Юлдашов К.К. Внедрение информационных технологий в места заключения под стражу, как источник регулирования правовых проблем укрепления государственности[Текст]/ К.К.Юлдашов / Республиканская научно-практическая конференция 24 апреля 2014 года //Наука. Образование. Техника. – 2014. - № 2 (48). – С.82-84.

6. Юлдашов К.К.Ограничение правоспособности лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения[Текст]/ К.К.Юлдашов / Республиканская научно-практическая конференция 24 апреля 2014 года //Наука. Образование. Техника. – 2014. - № 2 (48). – С.96-98.

7. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларын колдонуу жөнүндө [Текст]/ К.К.Юлдашов //Право и политика. – 2014. - № 2. – С.161-163.

8. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибиндекамакка алынган жактардын укуктарын чектөө[Текст]/ К.К.Юлдашов //Известия вузов Кыргызстана. – 2014. - № 11. – С.197-199.

9. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларынколдонуутартибиндекамакка алынганжактардынменчик укуктук мамилелеринде катышуусу [Текст]/ К.К.Юлдашов // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2014. - № 11. – С.192-193.

10. Юлдашов К.К. Бөгөт коюу чараларынколдонуутартибиндекамакка алынганжактардынжарандык укуктук мамилелерде катышуусу[Текст] /Жусупов Б.А., К.К.Юлдашов //Наука и новые технологии. – 2014. - № 5. – С.184-187.

11. Юлдашов К.К. Некоторые вопросы содержания лиц, заключенных под стражу в порядке применения мер пресечения в Кыргызской Республике [Текст]/ К.К.Юлдашов //Вопросы современной юриспруденции. – 2016. - № 1(52). – С.85-91.

12. Юлдашов К.К. Особенности усмотрения в правоприменительной деятельности правоохранителей Кыргызской Республики[Текст]/ К.К.Юлдашов //Молодой ученый. – 2016. - № 24 (128). – С.375-377.

13. Юлдашов К.К. О правовом статусе лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения[Текст]/ К.К.Юлдашов// Известия вузов Кыргызстана. – 2016. - № 12. – С.64-67.

Юлдашов Кобилжан Камалидиновичтин 12.00.01 - укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алууга «Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын макамынын теориялык-укуктук негиздери» темадагы диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизгисөздөр: бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы, укуктук мамилелер, укук субъектүүлүк, менчик укугу, зыяндын ордун толтуруу, келишимдик мамилелер, укук жөндөмдүүлүк, аракет жөндөмдүүлүк, моралдык зыян, физикалык жана ыймандык жабыркоо.

Изилдөөнүн объектиси – бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүнө жана аларга келтирилген зыяндардын ордун толтуруу зарылчылыгына байланыштуу пайда болгон коомдук мамилелер.

Изилдөөнүн максаты – Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын макамынын теориялык негиздерин жана укуктук табиятын аныктоо менен аталган чөйрөдөгү улуттук мыйзамдарды жакшыртуу боюнча практикалык сунуштамаларды иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн методдору: материалисттик-диалектикалык, логикалык, салыштырмалуу укуктук жана тарыхый-укуктук, комплекстүү жана тутумдук талдоо, жалпылаштыруу ыкмалары.

Алынган жыйынтыктар жана алардын илимий жаңылыгы: биринчиден, Кыргыз Республикасындагы “бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын укуктук макамы” түшүнүгү менен анын укук субъектүүлүгүнүн катышы негизделди; экинчиден, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын укуктук макамынын мазмуну ачып көрсөтүлдү; үчүнчүдөн, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укук субъектүүлүгүнүн укуктук категория катары маңызы менен мазмунуна илимий мүнөздөмө берилди; төртүнчүдөн, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандын менчик укугун ишке ашыруу менен байланышкан мамилелердин мазмунунда өздүк, экинчи, үчүнчү тараптык, коомдук кызыкчылыктардын айкалышаары жана ошол себептүү мыйзамдуу чектөөлөрдүн орун алаары негизделди; бешинчиден, бөгөт коюу чарасын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын келишимдик милдеттенмелер менен байланышкан мамилелерге катышуу көйгөйлөрүнө илимий мүнөздөмө берилди; алтынчыдан, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын деликттик милдеттенмелерге катышуусуна байланыштуу алардын бузулган укугунун маанилүүлүгү негизделди; жетинчиден, Кыргыз Республикасындагы бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жарандардын макамын жөнгө салуучу укуктук ченемдик актыларды жакшыртуу максатында бир катар сунуштар жана практикалык сунуштамалар негизделип, Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодексинин 2-беренесинин 1-бөлүгүнө; 16-беренесине; 50-беренесине; 1023-беренесине; 1028-беренесинин 2-бөлүгүнө өзгөртүүлөр жана толуктоолор сунушталды.

Пайдалануу боюнча сунуштамалар. Сунушталган жумушту даярдоо процессинде алынган изилдөөнүн негизги жыйынтыктарын аталган көйгөй боюнча мындан ары изилдөөлөрдү жүргүзүүдө, жаза аткаруу органын кызматкерлеринин практикалык жумушунда жана окуу жайларындагы юридикалык багыттагы адистиктердин окуу жараянындагы сабактарды даярдоодо жана өткөрүүдө колдонууга болот.

Колдонуу тармагы: укуктук билим, жаза аткаруу укугу, мамлекет жана укук теориясы, юриспруденция, жаза аткаруу органдарынын жана мекемелеринин ишмердүүлүгүндөгү ченемдик-укуктук актыларды жакшыртуу.

РЕЗЮМЕ

диссертации Юлдашова Кобилжана Камалидиновичана тему «Теоретико- правовые основы статуса лиц, заключенных под стражу в порядке применения меры пресечения в Кыргызской Республике» на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности: 12.00.01 – теория и история права и государства, история учений о праве и государстве

Ключевые слова: правовой статус заключенных под стражу в порядке меры пресечения, правовые отношения, правосубъектность, право собственности, возмещение ущерба, договорные отношения, правоспособность, дееспособность, моральный ущерб, физическое и духовное страдание.

Объектом исследования являются общественные отношения, связанные с правосубъектностью лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения и необходимостью возмещения причиненного им ущерба.

Цель исследования – определение теоретических основ и правовой природы статуса лиц, заключенных под стражу в порядке применения меры пресечения в Кыргызской Республике, и выработка практических рекомендаций по совершенствованию национального законодательства в данной сфере.

Методы исследования: материалистическо-диалектические, логические, сравнительно-правовые и историко-правовые методы, методы комплексного и системного анализа, обобщения.

Полученные результаты и их научная новизна:*во-первых*, обосновано соотношение понятия «правового статуса лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения» в Кыргызской Республике с его правосубъектностью;*во-вторых*, раскрыто содержание правового статуса гражданина, заключенного под стражу в порядке меры пресечения;*в-третьих*, дана научная характеристика сущности и содержанию правосубъективности лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения, как правовой категории;*в-четвертых*, обосновано, что в содержании отношений, связанных с реализацией права на собственность лица, заключенного под стражу в порядке меры пресечения, сочетаются личные интересы, интересы вторых, третьих сторон, общества и, поэтому, будут иметь место законные ограничения;*в-пятых*, дана научная характеристика проблемам участия лиц, заключенных под стражу в порядке меры пресечения, в отношениях, связанных с договорными обязательствами;*в-шестых*, обоснована значимость нарушенных прав граждан, заключенных под стражу в порядке меры пресечения, в связи с участием их в деликтных обязательствах;*в-седьмых*, обоснован ряд практических рекомендаций в целях совершенствования нормативно-правовых актов, регулирующих статус граждан, заключенных под стражу в порядке меры пресечения в Кыргызской Республике, в частности, предложены изменения и дополнения в часть 1 статьи 2, в статьи 16, 50, 1023, в часть 2 статьи 1028 Гражданского кодекса Кыргызской Республики.

Рекомендации по использованию. Основные результаты исследования, полученные в процессе подготовки диссертационной работы, могут быть применены в проведении дальнейших исследований по данной проблеме, в практической деятельности работников органов исполнения наказаний, а также в подготовке и проведении занятий в учебных заведениях, в процессе подготовки специальностей юридического направления.

Сфера применения: правовое образование, уголовно-исполнительное право, теория государства и права, юриспруденция, совершенствование нормативно-правовых актов в сфере деятельности органов и учреждений исполнения наказания.

REZUME

On the thesis of Yuldashov Kobilzhan Kamalidinovich's topic: "Legal-theoretical bases of the status concluded in order of the measure putanend in Kyrgyz Republic" for the degree of Candidate of Juridical Sciences in specialty 12.00.01 - theory and history of law and state; the history of the doctrines of law and the state

The keywords: legal status concluded under guard in order of the measure putanend, legal relations, right subjectivity, ownership, indemnifying the damage, contractual relations, right ability, capacity, moral damage, physical and spiritual suffering.

The Object dissertation studies is a public relations, appeared in connection with right subjectivity concluded under guard in order of the measureputanendand need of the indemnity caused by him damage.

The Purpose of the study - a study of the nature of the legal status of the persons, concluded under guard in order of the measure putanend, as well as freed from beneath conclusion as a result of illegal choice of the measure putanend, particularities to realization of their rights and motivation of the real offers on improvement acting legislation in given to sphere.

The Methodical bases of the study: materialistic-dialectical, logical, relatively-legal and historian-legal methods, methods complex and system analysis, generalizations.

Scientific novelty of the studyconsists in that that study of the legal relations, appearing in relationship right subjectivitypersons, concluded under guard in order of the measureputanend, is one of first in our country, called on on monographic level.

The Degree oqucagematerial dissertation studies. The Main results of the study, got in process of preparation dissertation work, possible use in undertaking the further studies on named to problem, in practical activity workman organ of the performance of the punishment, as well as in preparation and undertaking occupation in educational institutions in process of preparing the professions of the legal direction.

The Branches of the using - a legal formation, right of the departure of the punishment, theory state and right, jurisprudence, improvement normative-legal acts in sphere of the performance of the punishment in activity organ and institutions of the performance of the punishment.